

sus. Quapropter non alia re hoc idem fragmentum edendum judicavit, nisi quod et antiqui Auctoris, et lectione dignissimum esse arbitratus est, quo nomine cum illud Romani in appendice etiam retinuerint, nos similiter non putavimus rejiciendum.

DE SPIRITU SANCTO

LIBELLUS UNUS.

• Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis: si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus vero vivit propter justitiam. Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis (*Rom. viii, 9-11*). • Divino Apostolus modo et divino eloquio sacramentum Dominicæ Trinitatis et fidei nostræ mentibus intimavit. Nam cum dixisset: • Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis; adjecit: Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. • Quid ergo Apostolus aliud quam unionem Trinitatis edocuit? Nam Spiritus Dei Spiritus Christi est: spiritus autem Christi et Dei neque a Christo divisus aut separatus est; quoniam neque Deus ab Spiritu suo, neque Christus idem ab Spiritu suo potest separabilis indicari. Si autem inseparabilis Deus ab Spiritu suo est, inseparabilis utique et Christus ab Spiritu suo est: ergo Spiritus Dei et Spiritus Christi inseparabilis a Deo et Christo; ac per hoc Deus, et Christus et Spiritus sanctus indivisi manifestantur, quia semper Spiritus in Deo et Christo perennis est. Nam quid aliud concatenatione hac et connectione significari contendit, quam intelligentiam unitatis; dum per Spiritum Deus et Christus, qui inseparabiles a sese sunt, uniti, et ut ulterius dicam, unum intelligunt?

Hoc divinum sacramentum est, hoc in se creatura naturaliter aut inseparabiliter non habet; ut unus Spiritus Patris et Filii, aut tres unus, et unum indivisibiliter esse noscantur. Et ideo securus Apostolus, qui hoc fundamentum fidei de sancta Scriptura didicit, et de divina revelatione cognovit, de cætero non timet alibi unum Deum, alibi cum Domino, alibi cum Deo et Domino sanctum Spiritum prædicare; quia sive unus Deus dixerit, scit se nomen Trinitatis implese: sive autem Dei et Domini solummodo memor sit, scit dicere: • Ipse autem Deus, et Pater, et Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos (*I Thessal. iii, 11*), • et cavere ne dicat: Ipsi dirigant; sive Dei et sancti Spiritus faciat mentionem, scit se

A Christo injuriam non fecisse: sive Dei, et Domini, et Spiritus sancti causis competentibus personas aptet, scit dicere: • Et omnia hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor. xii, 11*); • quoniam et tres deos dicere impium est, et unum non in Trinitatis nomine confiteri, admodum irreligiosum.

Denique sequentia consideremus, quibus hunc sensum confirmat et solidat; nam cum dixisset: • Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus, • adjecit: • Si autem Christus in vobis est. • Ergo manifestum est quia per inhabitantem Spiritum Christi Christus habitat; si autem per inhabitantem Spiritum Christi Christus habitat, utique et per inhabitantem Spiritum Dei Deus habitat. Denique subjunxit: • Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Christum ex mortuis, habitat in vobis, • hoc est, Dei; ac per hoc non aliud esse Spiritus sanctus, quam Deus et Christus probatur, per quem Deus et Christus habitat: quem qui in se non habet habitantem, nec Deum potest habere, nec Christum.

Sed dicit aliquis: Si per Spiritum suum Deus habitat in nobis, et Spiritus cum Deo et Christo unum atque idem est; quomodo rursum dicitur: • Qui suscitavit Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra? • Quomodo Deus et Christus unum sunt, cum Christus per Spiritum Dei suscitetur ex mortuis? • O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei (*Rom. xi, 33*)! • Vere, • ubi sapiens? ubi scribe (*I Cor. i, 20*)? • Vere hoc est, • quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (*I Cor. ii, 9*). • Præparavit autem Deus diligentibus se, ut Christus Dominus cum in forma Dei esset, formam servi acciperet, ut solus inveniretur utrumque. Cum ergo Christus utrumque sit, Deus scilicet et homo, suscitatio hæc non ideo divinitati ejus ascribitur; quia divinitas ejus aut pati aut mori posset: sed quia Verbum Deus caro factus est, et habitavit in nobis. Cæterum si divinitas ejus pati potuisset, non utique opus fuisset, ut formam servi acciperet: accepit autem formam servi non aliam ob causam, quam ut per eam pro salute diligentium et pati et mori posset. Et ideo recte dicitur Dominus majestatis crucifixus, et Dominus Jesus Christus ex mortuis

excitatus; quia, spontanea benignitate et divina sua ratione per templi sui passionem cuncta ipse suscepit et pertulit. Ac per hoc, id quod Christus excitatur ex mortuis, proficit ad gloriam Dei et comprobabat omnipotentiam Christi.

Sed et sequentia loci hujus non minus diligenter inspicere debemus; quoniam alta et profunda doctrina Apostolus ita locutus est dicens. « Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Christum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis. » Primum ergo manifestum est quia omnia Deus et Christus per inhabitantem Spiritum suum in nobis operatur; ac per hoc constat quoniam sanctus Spiritus omnia operatur; quia et mortalia corpora nostra vivificabit is, qui suscitavit Jesum ex mortuis, per inhabitantem Spiritum Christi in nobis. Et non dixit quia per se suscitavit is, qui suscitavit Jesum ex mortuis, neque Christum per se suscitare: sed per inhabitantem in nobis Spiritum Christi. Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum ex mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra. Et utique in Evangelio legimus, dicente Domino: « Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit; ita et Filius quos vult, vivificavit (Joan. v, 21). » Et non est dictum ibi quia per Spiritum suum suscitavit Deus et Christus. Quid ergo? Contrarium hoc erit illi sententiæ? Absit! sed intellectus illorum nobis redditur, et docemur per Evangelium beatissimi Pauli qua ratione Deus suscitavit, per inhabitantem scilicet Spiritum Christi in nobis; ac per hoc apertissime traditur, quia omnia opera divina Spiritus sanctus operatur. Et ideo alio in loco idem Apostolus docet dicens: « Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 4-6). » Quomodo est illud idem Spiritus, si aliud est Spiritus, quam Deus et Dominus? aut quid est illud: *Idem Dominus*, si aliud est Dominus, quam Deus et Spiritus? aut qua ratione accipies: *Idem Deus*, si aliud est Deus, quam Dominus Spiritus? et si essentia vel *οὐσία* et divinitate et auctoritate aliud et aliud, et non unum sunt. Nullo modo possent dici idem, qui longe aliud et aliud reperirentur: inveniretur autem et Apostolus falsus testis et contumax in Deum, qui idem ascriberet, ubi idem non est. Sed absit hoc! Non sensu Apostolus laboravit: novit autem Deum et Dominum et Spiritum sanctum, unum Spiritum omnia in omnibus operantem.

Et ne quid forte scrupuli mens audientium sustineret; quia cum Trinitatis personas ostendisset, Deum cuncta in omnibus dixerat operantem, dum scit et Trinitatem vere probare, sicut vere et unionem; quanquam error nullus poterat videri, ubi idem sæpe jam dixerat: solito tamen suo more Apo-

PATROL. XVII.

stolus, et prudentiæ suæ cautela, imo ut verius dicam, Spiritus sancti gubernatione, quem se revelatorem et doctorem habere sæpe profitetur, sicut dixit: « Sed docti Spiritu, spiritualibus 607 spiritalia comparantes (I Cor. ii, 13); » et alio in loco: « Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum (Ibid. 10), » reddidit omnia unioni, dicens: « Alii enim datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii gratia curationum in uno Spiritu, » etc. (I Cor. xii, 8, 9). Et in novissima parte concludens ait: « Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus (Ibid. 11); » qui supra scilicet Deus. Ergo quia omnia operatur Deus atque idem Spiritus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, in quorum nomine per regenerationis baptismum recreamur, unum Deum, quod est nomen unum, accipere debemus et credere; quia uno atque eodem modo, iisdemque virtutibus, nec non et prophetationibus, quibus Patrem Deum discimus, de Spiritu quoque sancto et de Filio edocemur.

Sed forte quis dicat: Omnia dixit, quæ ad ordinationem Ecclesiæ pertinent: non autem omnia, quæ Deus operatur, et Dominus operatur et Spiritus. Ergo de omnibus vel pauca ponenda sunt, quibus probetur Spiritum sanctum omnibus omnino divinis operibus adesse, et ipsum omnia implere. Moyses Spiritu sancto impletur, et per Spiritum prophetiæ præscientia docetur, et futura prædicat. Quid prophetæ omnes deinceps? Num Spiritu sancto pleni prophetaverunt, et plagas populo imminentes annuntiaverunt, et adventum Domini et passionem prædicaverunt, probante Domino et dicente per os Zachariæ prophetæ: « Verumtamen verba mea et legitima mea accipite, quæ ego mando in Spiritu meo servis meis prophetis (Zach. i, 6); » ac per hoc manifestum est omnes prophetas in Spiritu sancto prophetasse.

Legem quoque ipsam per Spiritum sanctum datam accepimus et scriptam; dicit enim Moyses: « Et dedit Dominus duas tabulas lapideas digito Dei scriptas (Exod. xxxi, 18). » Digitum autem Dei Spiritum sanctum dici Evangelia manifestant; cum enim Dominus dæmonem eiecisset, et accusaretur a Judæis quod in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia expelleret, secundum Lucam quidem respondisse perhibetur: « Quod si ego in digito Dei expello dæmonia (Luc. xi, 20); » secundum Matthæum vero: « Si autem ego in Spiritu Dei eicio dæmones (Matth. xii, 28); » unde manifestum est Spiritum digitum Dei dici. Cum ergo constet Spiritum sanctum digitum Dei dici, manifestum est quia tabulas lapideas Spiritus sanctus scripsit, quas Moyses digito Dei scriptas accepit: et Spiritus sanctus dedit, quia digitus Dei non aliud quam Deus est; quoniam in omnibus operatur.

Virtutes quoque ipsas, quas divina potentia in Ægypto in doctrinam et in experimentum sui pec-

catoribus operata est, num manifestum est in digito Dei esse perfectas, probante Domino, qui se in digito Dei, id est, in Spiritu sancto ejicere dæmonia profitetur; quia idem ipse in Ægypto, et Spiritus sanctus eadem consummavit et gessit. Quod quidem sensibus nostris intimans Dominus, in digito Dei se profitetur expellere dæmonia, docens scilicet opera sua opera esse sancti Spiritus; cum opera sancti Spiritus opera Christi sint; opera autem Christi opera Patris sunt, sicut in Evangelio secundum Joannem legimus, ipso Domino dicente: « Amen, amen dico vobis, non potest Filius facere a se quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quæcunque autem ille facit, eadem et Filius facit similiter (*Joan. v, 19*); » et: « Sicut Pater mortuos suscitavit, et Filius quos vult, vivificat (*Ibid. 21*). » Ergo hoc gradu et hac ratione agnoscimus opera sancti Spiritus esse opera paterna; quia quæ Pater operatur, eadem et Filius operatur similiter: quæ autem Filius operatur, eadem et sanctus Spiritus operatur. Ac sic semper Trinitas unus Deus et unus Spiritus per se, sed ex sese eadem et omnia in omnibus operatur. Quem quidem sanctum Spiritum quia in virtutibus suis et potentia divina agnoscere Ægyptii noluerunt, plagis compulsi sunt confiteri, in quas ne nunc audientes incidant, a Domino admonentur, ut sero incipiant dicere: « Digitus Dei est (*Exod. viii, 19*); » ac per hoc manifestum est, quia unus atque idem Spiritus omnia in omnibus operatur (*I Cor. xii, 8*).

Nativitas quoque ipsius Domini Jesu secundum carnem nonne per Spiritum sanctum facta prædicatur, evangelizante Gabriele angelo Mariæ, et dicente: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. i, 35*)? » et iterum Joseph angelus in somnis apparet, dicens: « Joseph fili David, ne timueris accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea generatum est, de Spiritu sancto est (*Matth. i, 20*)? » et inde perspicuum est quia omnia et in omnibus ipse operatur et perficit.

Sed aiunt quidam: Omnia quidem divina operatur, et de operibus Deus intelligitur: sed nihil tamen sua auctoritate probatur operari; quia omnia per eum Deus operatur et Dominus. Jam quidem de auctoritate ejus satis constat, cum Deus probatur, Deus agnoscitur, cum inseparabilis a Deo invenitur, cum unionem habere cum Deo et Domino manifestetur: sed quoniam de auctoritate ejus quæritur, quam Scriptura non tacuit, edoceri nos oportet, primum quidem cum dicitur: « Hæc autem omnia operatur nunc atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor. xii, 11*). » Dividit, manifestum est quia non ex imperio operatur alieno: et attendendum quia quæ prout vult, dividit, non est scriptum quæ aliena sunt. Et rursum in Actibus apostolorum legimus: « Deservientibus autem illis et jejunantibus Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam et Paulum, in opus ad quod vocavi eos (*Act. xiii, 2*). »

A Quid ergo clarius, quid lucidius ad manifestandam divinitatem et auctoritatem Spiritus sancti dici potest: « Segregate mihi? » Non enim dixit: Segregate Deo, sed mihi; neque in opus, ad quod vocavimus eos, sed in opus ad quod vocavi. Satis utique probavit nobis auctoritatem et divinitatem suam, qui segregationem apostolorum non alii quam sibi ascripsit: quos et in opus non alienum, sed suum advocasse se dixit; quod utique alienus a Deo et Domino et ab auctoritate divina facere nunquam potuisset.

B Atque ut clarius luceat Trinitatis sanctæ auctoritas una et divinitas excolenda, Isaïæ prophætæ nobis contemplanda prophetatio est, quam per apostolos ipse Spiritus sanctus nobis interpretatus est, quam ita legimus: « Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, et quis ibit ad populum istum? Et dixi: Ego, ego sum, mitte me. Et dixit: Vade, et dic populo huic: Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non aspicietis, » etc. (*Isa. vi, 8-10*). Et utique modo dicens supra in eadem visione, Dominum Sabaoth vidisse se dixit sedentem in throno gloriæ suæ, et Seraphim audivisse dicentes: « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra majestate ejus (*Ibid. 3*). » Et certe Dominus Sabaoth, cui laus hæc et gloria redditur, unus atque idem in prophetis ostenditur, et ipse est qui Isaïæ locutus est dicens: « Quem mittam, et quis ibit ad populum istum? » Et cum unus atque idem in prophetis significetur, ab apostolis tamen et ab Ecclesia Trinitas intelligitur. Unde etiam tractum est per omnes fere orientales Ecclesias, et nonnullas occidentales, ut in oblationibus sacrificiorum, quæ Deo Patri offeruntur, una cum sacerdote voce populus utatur, id est, « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth: plena est omnis terra majestate ejus. » Ergo secundum prophetam constat hoc ad personam Dei Patris referri oportere.

D Joannes autem evangelista informat nos, et docet de Filio intelligi debere; nam cum supradictum testimonium Evangelio inscripsisset, et interpretatus esset, postea subjunxit: Hæc dixit Isaïas, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo, id est, Domino Christo. Paulus autem apostolus Romæ Judæis contradicentibus doctrinæ suæ, et blasphemantibus viam Domini Christi, exaltans vocem suam, ait: « Bene prophetavit Spiritus sanctus per Isaïam, dicens: Vade, et dic populo huic: Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non aspicietis, » etc. (*Act. xxviii, 25, 26*). Cum ergo in prophetia divinitas una doceatur ab apostolis, et tamen ab Ecclesia Trinitas intelligatur, certissime utique docemur quia Trinitas idem Pater et Filius et Spiritus sanctus unum et unus Deus sunt: et cum unus Deus intelligantur et agnoscantur, unius etiam et auctoritatis intelligantur necesse est. Et rursum Dominus in Evangelio hujus unionis Trinitatem docet dicens: « Euntes ergo

docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, » etc. (*Matth.* xxviii, 19). Et cum Patris, et Filii, et Spiritus sancti significantiam edidisset, Trinitatis tamen ipsius nomen unum observare nos docuit, quod est, « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra majestate ejus; » ac per hoc consuetudo Scripturæ manifesta est, quæ et cum unum Deum nuncupat, intellectum tamen Trinitatis non amputat: et cum Patris et Filii et Spiritus sancti meminit, nomen non interimit majestatis unius.

Et quid plura? Deficiet mihi pagina, deficiet tempus, si cuncta quæ ad probandam divinitatem Spiritus sancti scripta sunt, revolvere aut enumerare voluero. Hæc autem breviter dicta sunt ad retundendam impudentiam eorum, qui divinitatem Spiritus sancti, imo, ut verius dicam, ipsam Trinitatem

A abnegare conantur: ipsam autem negant, quando non ita ut est, Deum fatentur: quando non ita credunt, ut Scriptura divina nos docuit, et ut credere oportet; sed prout illos traxerit sensus sui libido: et ut intelligant quam longe a fide Dei sint, aut quam alieni a salute quæ est in Christo Jesu, qui Spiritum sanctum, quo credentes signamur in die redemptionis nostræ, contristare et abnegare nituntur: et ut sciant qui talia sentiunt, quia hujusmodi machinantur, quæ neque ad veniam, neque ad remissionem peccatorum suorum poterunt pertinere; quia scriptum est: « Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro (*Matth.* xii, 32); » sed illi se potius sententiæ subicere non nesciant, quam divina mensura idem per os Isaïæ protulit dicens: « Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (*Isa.* lxvi, 24). »

MONITUM.

Hanc quoque scriptiunculam debemus Gillotio, qui eam e codicibus duobus manu exaratis, altero Dionysiano, altero Victorino, in quibus ascribitur sancto Ambrosio, in lucem emisit. Quod vero eam *nec materia nec stylo* abhorre a Doctore nostro profitetur, non possumus profecto subscribere illius opinioni, sed ad simplicem schedulæ ipsius lectionem, et maxime horum verborum, *sed hujus quæstionis talis a Patribus solutio datur*, considerationem fidenter provocamus.

DE CONCORDIA MATTHÆI ET LUCÆ IN GENEALOGIA CHRISTI.

609 In Christi generatione Matthæus et Lucas dissentire videntur, propterea quod cum alter, id est, Matthæus descendendo, alter, id est, Lucas ascendendo, ejusdem generationis seriem texat. Matthæus quidem ab Abraham exordium narrationis sumens, et ad David usque descendens, deinde per Salomonem usque ad Joseph lineam deducit: Lucas vero a Joseph incipiens, per Nathan ad David, et a David usque ad Abraham, postremo ab Abraham usque ad Adam generationis ordinem revolvens ascendit. Unde contingit ut a David deorsum, cum ille per Nathan, iste per Salomonem generationis tramitem deducat, totus pene computationis ordo dissideat. Sed quia Scriptura sacra diversa quandoque recipit, adversa autem omnino non admittit; dum non permittimur credere contrarietatem, latentem cogimur quærere veritatem. Matthæus igitur generationem Christi descendendo computat, ostendens Filium Dei per carnis susceptionem factum esse Filium hominis: Lucas eandem ascendendo textit, demonstrans filios hominum effici filios Dei per gratiam adoptionis.

Propterea etiam Matthæus generationis seriem

C usque ad Christum natum ducere volens, non a primo parente Adam, sed ab Abraham exorsus est; ut ostenderet quod susceptio carnis in Filio Dei non fuit primæ conditionis institutio, sed promissionis postmodum factæ impletio. Lucas vero a Christo baptizato incipiens, non in David vel in Abraham, sed nec in Adam finem fecit: sed per David et Abraham atque Adam transiens, ad Deum ascendit, ut aperte daret intelligi, quod ii qui per generationem carnis filii sunt hominum, per regenerationem baptismatis in adoptionem transeunt deitatis. Ideo Matthæus in genealogia non nisi naturales filios computare voluit: Lucas vero inter naturales etiam adoptivos ascribit; ut ostendatur et in Christo nascente vera fuisse carnis susceptio, et in nobis renascentibus non per naturam, sed per gratiam provenire adoptio. Hæc ergo fuit causa quare in generationis serie alios Matthæus, et alios Lucas patres posuit; quia ille, sicut diximus, solos naturales: iste vero naturalibus etiam adoptivos connumeraverit. Quod ut melius patere possit, utrorumque narrationem conferamus.

Ordo generationis Christi secundum Matthæum